

## GEORGE GERBNER'İN YETİŞTİRME KURAMINA ÖZGÜN BİR KATKI: "KAMULAR TÜRKÜ SÖYLEYİN"

Özlem DORUK ŞAHİN\*

Doruk Şahin, Ö. (2020). George Gerbner'in yetiştirme kuramına özgün bir katkı: "Kamular türkü söyleyin". *Etkileşim*, 6, 200-204. doi: 10.32739/etkilesim.2020.6.82

*Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.  
This study complies with research and publication ethics.*

George Gerbner ve arkadaşları tarafından geliştirilen 'Yetiştirme Kuramı', 1967 yılında 'Kültürel Göstergeler' adıyla, televizyon dünyasının yinelenen özelliklerine uzun dönem maruz kalan izleyicilerin gerçek dünya algılamaları ve davranışlarıyla ilgilenen bir araştırma projesi olarak başlamıştır. Projenin ilk yıllarında televizyonda sunulan şiddetin doğasına odaklanılmış olsa da süreç içinde toplumsal cinsiyet rolleri, azınlıklar, yaşlılar, sağlık sorunları vb. gibi pek çok konuda araştırmalar yapılmış; proje, farklı ülkelere ve kültürlere genişletilerek karşılaştırmalı çalışmalar yapılması sağlanmıştır (Gerbner vd. 1996: 2). Gerbner ve arkadaşları tarafından iletişim bilimleri alanına yapılan bu özgün katkı, yetiştirme kuramını<sup>1</sup> 20. yüzyılın ikinci yarısında iletişim alanında en sık kullanılan kuramlardan biri haline getirmiştir.

Yetiştirme kuramı, 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de de iletişim araştırmaları içinde ilgi gören bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın konuyla ilgili referans alınabilecek temel kaynaklar oldukça sınırlıdır. Bu açıdan Prof. Dr. Ömer Özer'in Eylül 2020'de Literatürk Yayınları'ndan çıkan *Kamular Türkü Söyleyin: George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Bakımından Özgün Araştırmalar* başlıklı kitabı, Türkiye'de bu alanda çalışan ve çalışmak isteyen araştırmacılar için temel bir referans kaynağı niteliğindedir. Yetiştirme kuramı ile ilgili pek çok araştırmaya imza atan ve kuramın Türkiye'de tanınmasına önemli katkılar sunan Özer bu çalışmasında, günlük hayatlarımızın vazgeçil-

<sup>1</sup> Jennings Bryant ve Dorina Miron, 20. yüzyılın ikinci yarısında iletişim bilimleri alanının gelişimini ortaya koymak amacıyla yaptıkları çalışmalarında, iletişim bilimleri alanının önde gelen dergileri üzerine sistematik bir içerik analizi uygulamışlar ve 'Yetiştirme Kuramı'nın alanda en sık kullanılan üçüncü kuram olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Bryant ve Miron, 2004).

\* Öğretim Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi,  
odoruk@anadolu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-8258-1758

mez unsurlarından biri haline gelen sosyal medyayı da yetiştirme sürecine dâhil etmiştir. Televizyon ve *Twitter*'in yetiştirme rolünü beraber ele alan Özer, böylece yetiştirme çalışmalarının önümüzdeki süreçte odaklanması gereken noktayı da işaret etmiştir.

Özer'in çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yetiştirme kuramını etkileyen diğer iletişim kuramlarından ve yetiştirme kuramının kurucusu George Gerbner'in düşüncelerinden söz edilmiştir. İkinci bölümde yetiştirme kuramının üç bileşeni olan kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca yetiştirmenin kanıtı olarak nitelenebilecek "yaygın görüş haline getirme" kavramı da ikinci bölüm içinde detaylı şekilde açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yetiştirme kuramıyla ilgili literatür sunulmuştur. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Özer'in televizyon ve *Twitter*'i birlikte ele aldığı yetiştirme araştırmasının yöntemi, mesaj sistem çözümlemesinden elde edilen bulgular, bu çerçevede yapılan yetiştirme çözümlemesi ve görüşme sonuçları paylaşılmıştır. Kitabın sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yetiştirme kuramı, televizyonu toplumun uzun dönem maruz kaldığı bir mesaj sistemi olarak ele alırken, televizyonla büyümenin ve yaşamının sürekli sonuçlarına odaklanmıştır (Signorielli ve Morgan, 1996: 111-112). Projenin başladığı 1967 yılından itibaren televizyonun dramatik içeriğinin izlenmesi ve televizyonla büyümenin sonuçlarının araştırılması, kuramın bir 'televizyon kuramı' olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Öte yandan projenin ilk yıllarından 1980'lere kadar televizyon ve şiddet ilişkisine odaklanması, televizyon programlarının içeriğinde yer alan şiddeti konu edinmesi dolayısıyla kimi zaman da bir şiddet kuramı olarak değerlendirilmiştir. Özer çalışmasında bu iki yaklaşımın da hatalı olduğunun altını çizerken, yetiştirme kuramının esasında bir hikâye anlatma (*story-telling*) kuramı olduğunu vurgulamaktadır (2020: 15).

Hikâye ve hikâye anlatımı yetiştirme kuramının merkezinde yer alan kavramlardır. Gerbner'a göre insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği, kendi anlattığı hikâyelerin yarattığı bir dünyada yaşamasıdır. Eski çağlarda yüz yüze iletişim ile topluluk üyeleri tarafından gelecek kuşaklara aktarılan kültürel hikâyelerin çoğu çağımızda insanlara televizyon tarafından anlatılmaktadır (Signorielli ve Morgan, 1996: 112). Dolayısıyla yaygın bir kitle iletişim aracı ve günlük hayatlarımızın bir parçası olan televizyon, bireysel ve toplumsal deneyimlerimizin önemli unsurlarından biri olarak çağın en önemli hikâye anlatıcısı olmuştur. Yarattığı sembolik çevre ile toplumlara hayatı, insanları, değerleri, güçlü ve zayıfı anlatmıştır (Signorielli ve Morgan, 1996: 114). Medya ortamındaki büyük değişimlere rağmen Morgan ve diğerleri, televizyonun günümüzde hâlâ merkezi hikâye anlatıcısı konumunu koruduğunu savunmaktadır (2015: 679).

Günümüzde yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı yeni medya ortamında 'hikâyelerin' varlığı değişmese de kullanıcılara ulaşma şekilleri, kullanıcılar ta-

rafından tüketilme biçimleri değişmiştir. Dolayısıyla yetiştirme kuramı gibi geleneksel bir iletişim kuramının günümüz medya ortamında hâlâ geçerli olup olmadığı ve sosyal medya platformları üzerinde uygulanabilirliği de önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Morgan, Shanahan ve Signorielli, bu soruya yanıt aradıkları *Yesterday's New Cultivation, Tomorrow* başlıklı makalelerinde yetiştirme kuramının günümüz medya ortamında anlamlı şekilde uygulanıp uygulanamayacağını değerlendirmişlerdir.

Morgan ve diğerlerine göre, hikâye anlatımının kültürel rolü ve hikâyeleri kimin anlatacağına ilişkin temel endişe günümüzün dijital medya dünyasında çok daha önemli hale gelmiştir (2015: 679). Öte yandan bu hikâyeler ister etkileşimli, ister seçici, isterse sanal bir ortamda tüketilsin hâlâ bazı temel noktalar, verdikleri mesajlar, kısaca içerikleri açısından önemli benzerlikler göstermektedir. Morgan ve diğerlerine göre yetiştirme kuramı için önemli olan nokta teknolojik değişimin kendisi değil, bu değişimin getirdiği yeni medya ortamının kullanıcılara eskisine kıyasla daha farklı ve çeşitli mesajlar sunup sunmadığıdır. Eğer mesajların içeriği açısından anlamlı bir fark yoksa yetiştirme kuramının açıklayıcı bir kuram olarak bugün de 50 yıl önceki kadar geçerli olacağını savunmuşlardır (Morgan vd. 2015: 686, 687). Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere güncel çalışmalarda yeni medya ortamlarına yönelik mesaj sistem çözümlerinin yapılması, bu mecraların mesaj sistemlerinin geleneksel yayıncılıkla benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya konması yetiştirme kuramıyla ilgili araştırmaların bundan sonraki seyri açısından oldukça önemlidir.

Özer'in çalışması da Morgan ve diğerleri ile benzer bir perspektifi paylaşmaktadır. Çalışmada bir yandan televizyonun günümüzde hâlâ merkezi bir hikâye anlatıcısı olduğu vurgulanırken diğer yandan sosyal medya platformlarından *Twitter*'in gençler üzerinde yetiştirme rolü olacak kadar uzun süredir kullanıldığı dikkate alınmaktadır. Böylece hem televizyonun hem de *Twitter*'in insanların dünya algılamaları ve sosyal gerçeklik kavramsallaştırmalarına olan katkısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Özer, gerek televizyonun yetiştirme rolünün devam ediyor olması gerekse her iki mecranın içerikleri arasında karşılıklı etkileşimin bulunması dolayısıyla birlikte ele alındıklarını ifade etmiştir. Bu doğrultuda çalışmada her iki mecra için de mesaj sistem çözümlenmesi yapılmış ve *Twitter*'da da yoğun bir şiddet kullanımının söz konusu olduğu tespit edilmiştir (2020: 17).

Kitabın "Yetiştirme Kuramı Bakımından Önemli Düşünceler ve George Gerbner'in Düşünceleri" başlıklı birinci bölümünde, öncelikle yetiştirme kuramı üzerinde etkili oldukları düşüncesiyle Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisi ve Gramsci'nin hegemonya kavramlarından söz edilmiştir (Özer, 2020: 21-27). Birinci bölümün devamında ise Gerbner'in farklı konulardaki görüşleri "İletişim, Hikâye Anlatma, Popüler Kültür, Kitle İletişim Araçları ve Eğitim, Televizyona Bakış ve Şiddet" olmak üzere altı başlık altında ele alınmıştır. Bu görüşler Gerbner'in yetiştirme kuramını geliştirmesine olanak tanıyan düşünsel dünyasının ve elbette yetiştirme kuramının daha iyi anlaşılması açısından olduk-

ça önemlidir. Örneğin Özer, Gerbner'in iletişim tanımının tam olarak 'Kültürel Göstergeler Projesi'nin ortaya çıkış mantığını yansıttığına işaret etmektedir (2020: 31):

"İletişim, en geniş insancıl anlamında, insanoğlunun ne, neyin önemli ve doğru olduğu konularını içeren mesajların üretimi, elde edilmesi, algılanmasıdır" (1967:41) Bu tanım, kültürel göstergeler projesinin temeli olmaktadır: Mesajların üretilmesi kurumsal süreci, elde edilmesi mesaj sistemini ve algılanması da yetiştirme boyutunu karşılamaktadır.

Kültürel Göstergeler Projesi, çalışmanın "Kültürel Göstergeler Projesinin (Yetiştirme Kuramının) Bileşenleri" başlıklı ikinci bölümde ele alınmıştır. Özer, projenin araştırma stratejisini oluşturan bileşenlere geçmeden önce projenin ortaya çıktığı, Gerbner'in düşüncelerinin şekillendiği dönemde ABD'deki toplumsal koşullar ve şiddet olayları hakkında bilgi vermiştir (2020: 92). Daha sonra ise projenin üç bileşeni olan 'Kurumsal Süreç Çözümlemesi', 'Mesaj Sistem Çözümlemesi' ve 'Yetiştirme Çözümlemesi' açıklanmıştır. Ayrıca yetiştirme araştırmalarına yönelik eleştirilere bir cevap olarak ortaya çıkan 'yaygın görüş haline getirme' (*mainstreaming*) kavramı da bu kısımda ele alınmıştır. Kavramın ortaya çıkışı, kuram açısından önemi ve yaygın görüş haline getirme çözümlemesinin nasıl yapılması gerektiği detaylı şekilde açıklanmıştır (Özer, 2020: 118-123).

Çalışmanın "İlgili Literatür" başlıklı üçüncü bölümünün ilk kısmında Özer, dijitalleşen medya ortamlarına yönelik yapılan sınırlı sayıda yetiştirme araştırmasını incelemiştir. Yetiştirme araştırmaları için oldukça yeni olan bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında *Facebook*, *Twitter*, *YouTube* gibi sosyal ağlara, *Netflix* gibi ücretli dijital yayın platformlarına ve video oyunlarına odaklandıkları görülmektedir. Bu çalışmaların sonuçları ele alındığında, önemli bir kısmında yetiştirme deliline ulaşıldığı belirlenmiştir (Özer, 2020: 125-133). Bu durum yetiştirme kuramının günümüz yeni medya ortamlarına uygulanabilirliğini ve bu alana yönelmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özer, üçüncü bölümün ikinci kısımda ise Türkiye'de yapılan yetiştirme araştırmalarından söz etmiştir. Kitabının giriş kısmında Türkiye'de yetiştirme araştırmalarının belirli bir aşamaya geldiğini ancak bazı araştırmalarda oldukça belirgin hatalar yapıldığını vurgulayan Özer, bu kısımda yapılan çalışmaları yetiştirme kuramına uygunlukları bakımından da değerlendirmiştir (2020: 134-152).

Kitabın "Özgün Araştırmalar" başlıklı dördüncü ve son bölümü, çalışmada kullanılan yöntemlerin detaylı bir şekilde açıklandığı bir yöntem kısmı ile başlamaktadır. Televizyon ve *Twitter*'da mesaj sistem çözümlemesinin hangi parametrelere göre yapıldığı, yetiştirme çözümlemesi için saha araştırmasının nasıl şekillendiği anlatılmış; araştırma grubu hakkında bilgi verilmiş, araştırmanın varsayımları ve temel hipotezi açıklanmıştır (Özer, 2020: 153-158). İkinci kısımda ise televizyon ve *Twitter* üzerinde yapılan mesaj sistem çözümlemesi bulgularına yer verilmiştir. Özer'in program içeriklerinin sistematik ve kümülatif olarak gözlenmesi ile elde ettiği mesaj sistem çözümlemesi sonuçları içinde

önemli bir bulgu *Twitter*'da şiddet içeriklerinin televizyona oranla çok daha yüksek çıkmış olmasıdır (Özer, 2020: 163, 164). Özer, televizyon ve *Twitter*'daki şiddet verileri birleştirildiğinde yetiştirme sorularına kaynaklık edecek sonuçların daha belirgin olacağını öne sürmüştü ve analizine mesaj sistem çözümlemesi sonuçlarını birleştirerek devam etmiştir (2020: 165). Televizyon ve *Twitter*'ın izleyici/kullanıcıların sosyal gerçekliğine nasıl katkıda bulunduğunu açıklamak için 20 sorudan oluşan bir anket formu ile yapılan saha araştırmasından elde edilen sonuçlar da çalışmanın bu kısmında tek tek açıklanmış ve yorumlanmıştır. Bölümün son kısmı ise 15 kişi ile yapılan görüşmenin bulgularına ve yorumlanmasına ayrılmıştır.

Özer, *Kamular Türkü Söyleyin*'de günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformlarından *Twitter*'ı yetiştirme sürecine dâhil eden özgün bir araştırmaya imza atmıştır. Özer, bu alanda yapılacak yeni araştırmaların bundan böyle diğer sosyal medya platformlarına genişletilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Bu açıdan yeni araştırmalar için mesaj sistem çözümlemesinin önemi vurgu yapan Özer, Türkiye'de uzman gruplarla sosyal medya platformlarına yönelik güçlü mesaj sistem çözümlenmesi yapılması gerektiğini belirtmiştir (2020: 223).

## Kaynakça

- Bryant, J. ve Miron, D. (2004). Theory and research in mass communication. *Journal of Communication*, 54(4), 662-704.
- Gerbner G., Morgan, M., Signorielli, N. (1996). *Cultural indicators: A research project on trends in television content and viewer conceptions of reality*. Philadelphia, PA: Cultural Indicators.
- Morgan, M., Shanahan, J. ve Signorielli N. (2015) Yesterday's new cultivation, tomorrow. *Mass Communication and Society*, 18(5), 674-699. doi: 10.1080/15205436.2015.1072725
- Özer, Ö. (2020). *Kamular türkü söyleyin: George Gerbner'in yetiştirme kuramı bakımından özgün araştırmalar*. Konya: LiteraTürk Yayınları.
- Signorielli, N., Morgan, M. (1996). Cultivation analysis: Research and practice. M. B. Salwen ve D. W. Stacks (ed.), *An integrated approach to communication theory and research* (111-126). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

**Çıkar çatışması** : Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

**Finansal destek** : Finansal destek bulunmamaktadır.

**Conflict of interest** : There are no conflicts of interest to declare.

**Financial support** : No funding was received for this study.